

Торайғыров университетінің
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайғыров университета

**ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТІНІҢ
ХАБАРШЫСЫ**

ПЕДАГОГИКАЛЫҚ СЕРИЯСЫ
1997 ЖЫЛДАН БАСТАП ШЫҒАДЫ

**ВЕСТНИК
ТОРАЙҒЫРОВ
УНИВЕРСИТЕТА**

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ СЕРИЯ
ИЗДАЕТСЯ С 1997 ГОДА

ISSN 2710-2661

№ 2 (2023)

ПАВЛОДАР

НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ
Торайгыров университета

Педагогическая серия
выходит 4 раза в год

СВИДЕТЕЛЬСТВО

о постановке на переучет периодического печатного издания,
информационного агентства и сетевого издания
№ KZ03VPY00029269

выдано

Министерством информации и коммуникаций
Республики Казахстан

Тематическая направленность

публикация материалов в области педагогики,
психологии и методики преподавания

Подписной индекс – 76137

<https://doi.org/10.48081/LQYE2220>

Бас редакторы – главный редактор

Аубакирова Р. Ж.

д.п.н. РФ, к.п.н. РК, профессор

Заместитель главного редактора

Жуматаева Е., *д.п.н., профессор*

Ответственный секретарь

Антикеева С. К., *PhD доктор*

Редакция алқасы – Редакционная коллегия

Мағауова А. С.,

д.п.н., профессор

Бекмағамбетова Р. К.,

д.п.н., профессор

Фоминых Н. Ю.,

д.п.н., профессор (Российская Федерация)

Снопкова Е. И.,

к.п.н., профессор (Республика Беларусь)

Костюнина А. А.,

к.п.н., доцент (Республика Алтай)

Оспанова Н. Н.,

к.п.н., доцент

Куанышева Б. Т.

доктор PhD

Омарова А. Р.,

технический редактор

За достоверность материалов и рекламы ответственность несут авторы и рекламодатели

Редакция оставляет за собой право на отклонение материалов

При использовании материалов журнала ссылка на «Вестник Торайгыров университета» обязательна

<https://doi.org/10.48081/RSEH7978>

***A. A. Kudysheva¹, A. A. Mukhataev², E.S. Pshembayeva³,
A. Yu. Khaimuldina⁴**

¹South Kazakhstan State Pedagogical University,
Republic of Kazakhstan, Shymkent;

²Higher Education Development National Center MSHE
Republic of Kazakhstan, Astana;

^{3,4}Toraighyrov University,
Republic of Kazakhstan, Pavlodar
e-mail: *a.a.kudysheva@gmail.com

THE CONTENT AND COMPONENTS OF STUDENTS' EARLY PROFESSIONAL SELF-DETERMINATION IN THE SYSTEM OF SECONDARY EDUCATION

In this article, the content and components of students' early professional self-determination in the system of secondary education were studied. The theoretical analysis of the study's main directions of professional self-determination – structural theories, motivational theories, theories of individuality – made it possible to define professional self-determination as a step-by-step process leading to a successful and conscious career building. It was revealed that the process of self-determination should be carried out in the middle level of the school.

The authors proposed the definition of early professional self-determination as a process of personality development, expressed in the conscious construction of a future professional path, considering the needs, motives, interests and inclinations of students, in accordance with the socio-economic conditions of the professional environment.

To determine the structure of early professional self-determination (its components), we conducted an online survey among secondary school students in Pavlodar region using a Google form. The survey involved 2968 students in grades 7–9, gender was not considered.

Based on the results obtained, the components of early professional self-determination were identified: motivational-value component (personal interest, salary), reflexive-evaluative component (inclinations, abilities),

social component (parents, teachers, friends, classmates, popularity of the profession).

Thus, these components of early professional self-determination should be directly interconnected and complementary, resulting in a conscious, realistic, desired choice and a plan for immediate actions for personal and professional development.

Keywords: early self-determination, motivational-value component, reflexive-evaluative component, social component, secondary education, students.

Introduction

In modern dynamic world, the problem of forming a competitive, in-demand specialist is of relevance. Constantly changing social and economic conditions require the modernization of attitudes towards work, profession and career, the readiness to respond to the demands of the labor market quickly and effectively.

Head of State Address «Unity of the people and systemic reforms are a solid foundation for the nation's prosperity» states that the younger generation should be conscious about choosing a future profession [1]. Basic secondary education in the Republic of Kazakhstan is aimed at creating the framework for a conscious choice and development of a profession, specialty [2]. In this regard, the issue of early professional self-determination should be given special attention.

In the literature devoted to this issue, it is worth highlighting three main areas of professional self-determination's study:

1) structural theories, according to which a person is finally determined with his professional choice only in adulthood, constantly trying himself in various professions, making new professional choices (D. Super and others) [3];

2) motivational theories that determine a person's own prevailing needs, his development and environment as the main factors in choosing a decision about a future profession (R. R. Biebrich, E. Erickson, A. N. Leontiev, etc.) [4–6];

3) theories of individuality, in which the focus is on the personality, its development, ideas about oneself and one's place in the world of professions (D. J. Holland, I. S. Kohn, etc.) [7–8].

The listed theories allow us to conclude that professional self-determination is a step-by-step process in which each stage lays the foundation for the next one, which leads to a successful and conscious career building [9]. In this regard, it should be noted the importance of the implementation of professional self-determination long before receiving professional education. Thus, N. N. Abakumova and V. A. Borisova emphasize that internal motivation for a certain profession is already formed in the middle school [10].

An analysis of the psychological and pedagogical literature allowed us to formulate a definition of the concept of «early professional self-determination» – this is a process of personality development, expressed in the conscious construction of a future professional path, considering the needs, motives, interests and inclinations of students, in accordance with the social and economic conditions of the professional environment.

The growing interest in the problem of the person's early professional self-determination reveals the existing gaps, in particular, the lack of a unified structure of this process, which led to our further research.

Materials and methods

In order to determine the structure of early professional self-determination (its components), we conducted an online survey among students of secondary schools in Pavlodar region using a Google form. Participants in the study were sent messages via messengers and emails detailing the survey information and inviting them to participate. The survey involved 2968 students in grades 7-9, gender was not taken into account.

Respondents were asked to answer the following questions:

- 1) have you chosen your future profession?
- 2) in your opinion, at what age should one think about a future profession?
- 3) who or what influences your professional self-determination (choice of future profession)?

Results and discussions

An analysis of the answers to the first question showed that the majority of students (57.15 %) have decided on the choice of their future profession, 42.85 % have not yet decided what profession they want to connect their future with (Figure 1). Even though most of the respondents have an idea about their future professional activities, almost half are still at the option stage.

Figure 1 – Respondents' answers to the first question

On the second question, the following results were obtained: 42.5 % of students believe that they should think about their future profession at the age of 12-14, 35.8 % – at 14-16 years old, 21.7 % – at 16-18 years old. These answers confirm our opinion about the need for professional self-determination at an early age (12–14 years).

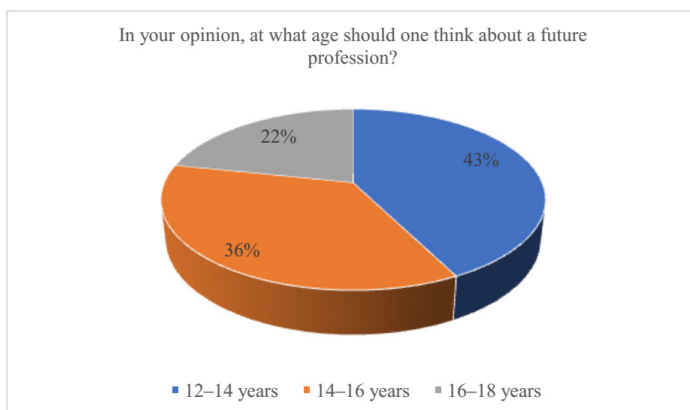

Figure 2 – Respondents' answers to the second question

While answering the third question «Who or what influences your professional self-determination (choice of future profession)?» respondents were asked to type

in their own answer (an open-ended question). After analyzing the answers of students, we identified those that are most common:

- parents;
- teachers;
- friends;
- classmates;
- salary;
- popularity of the profession;
- personal interest;
- inclinations;
- abilities.

We combined the received answers into 3 groups of factors that determine the structure of early professional self-determination:

– the first group includes factors related to the needs, motives and values of students, which determine the interest in the chosen profession and personal significance (personal interest, salary);

– the second group of factors reflects an adequate self-assessment of personal potential, which will allow projecting a future professional path and successfully mastering a profession (abilities, inclinations);

– the third group consists of social influence factors that are external to the individual but have a direct impact on professional choice: due to some conformity, there is a desire to receive approval from others (parents, teachers, friends, classmates, the popularity of the profession).

These groups made up the components of early professional self-determination: the first group – the motivational-value component, the second group – the reflexive-evaluative component, the third group – the social component (Figure 3).

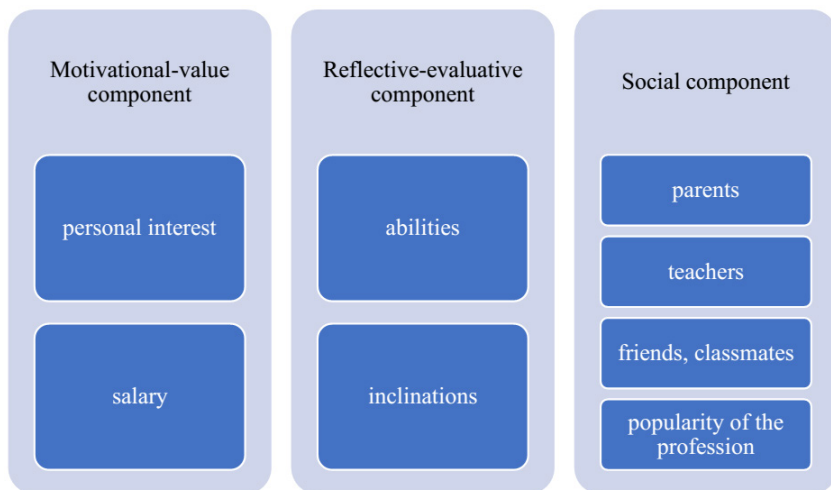

Figure 3

The identified components of early professional self-determination should be directly interconnected and complementary.

Funding information

This article was written as part of the grant funding project for scientific and (or) scientific and technical projects for 2022–2024 (MSHE RK): IRN No. AP14869606 «Psychological and pedagogical guidance of students’ early professional self-determination in the system of secondary education.

Conclusions

In this way, the theoretical analysis carried out and the experimental data obtained indicate that the early professional self-determination of students is influenced by both internal and external factors that make up the structure of this process: the motivational-value component, the reflective-evaluative component, the social component.

The result of successful early professional self-determination will be a conscious, realistic, desired choice and a plan for immediate actions for personal and professional development.

As part of the further early professional self-determination study, diagnostic tools will be selected and substantiated, which will make it possible to determine the formation level of students’ professional self-determination and develop a model of psychological, pedagogical and methodological support for early professional self-determination of students in the system of basic secondary education.

REFERENCES

1 Послание Главы государства Касым-Жомарта Токаева народу Казахстана «Единство народа и системные реформы – прочная основа процветания страны». 01. 09. 2021. [Электронный ресурс]. – <https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-183048>.

2 «Об утверждении государственных общеобязательных стандартов дошкольного воспитания и обучения, начального, основного среднего и общего среднего, технического и профессионального, послесреднего образования» Приказ Министра просвещения Республики Казахстан от 3 августа 2022 года № 348. [Электронный ресурс]. – <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031#z307>

3 **Super, D. E.** Career development: occupational choice and vocational adjustment [Text]. Luxemburg, 1970. – P. 15–19.

4 **Бибрих, М. Р.** Особенности мотивации и целеобразования в учебной деятельности студентов младших курсов [Текст] // Вестник МГУ. – Сер. 14. Психология. – 1987. – № 2. – С. 20–30.

5 **Эриксон, Э.** Идентичность : юность и кризис, 2-е изд. [Текст]. – М. : Флинта МПСИ, 2006. – 352 с.

6 **Леонтьев, А. Н.** Психологические вопросы формирования личности студента [Текст] // Психология в вузе. 2003. – №1–2. – С. 232–241.

7 **Holland, Y. L.** Explorations of a theory of vocational choice [Text] // J. Appl. Psychol. – 1968. – 52 (1).

8 **Кон, И. С.** В поисках себя. Личность и её самосознание [Текст] // М. : Политиздат, 1984. – 336 с.

9 **Yeung, I.** The factors of career self-determination of students of higher education institutions [Text] // Baltic Journal of Career Education and Management. – 2019. – Vol. 7. – No 1. – P. 9–20.

10 **Абакумова, Н. Н., Борисова, В. А.** Механизмы реализации и этапы развития Junior Skills как перспективной программы раннего профессионального самоопределения обучающихся [Текст] // Вестник Томского государственного университета. – 2019. – № 446. – С. 170–177.

REFERENCES

1 Poslanie Glavy gosudarstva Kasym-Zhomarta Tokaeva narodu Kazahstana «Edinstvo naroda i sistemnye reformy – prochnaya osnova procvetaniya strany» [Address of the Head of State Kassym-Jomart Tokayev to the people of Kazakhstan

«Unity of the people and systemic reforms are a solid foundation for the nation's prosperity»). 01. 09. 2021. [Electronic resource]. – <https://www.akorda.kz/ru/poslanie-glavy-gosudarstva-kasym-zhomarta-tokaeva-narodu-kazahstana-183048>.

2 «Ob utverzhdenii gosudarstvennyh obshcheobyazatel'nyh standartov doshkol'nogo vospitaniya i obucheniya, nachal'nogo, osnovnogo srednego i obshchego srednego, tekhnicheskogo i professional'nogo, poslesrednego obrazovaniya» Prikaz Ministra prosveshcheniya Respubliki Kazahstan ot 3 avgusta 2022 goda № 348 [«On approval of state compulsory standards for preschool education and training, primary, basic secondary and general secondary, technical and vocational, post-secondary education» Order of the Minister of Education of the Republic of Kazakhstan dated August 3, 2022 No. 348] [Electronic resource]. – <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V2200029031#z307>.

3 **Super, D. E.** Career development: occupational choice and vocational adjustment [Text] // Luxemburg, 1970. – P. 15–19.

4 **Biebrich, M. R.** Osobennosti motivacii i celeobrazovaniya v uchebnoj deyatel'nosti studentov mladshih kursov [Peculiarities of motivation and goal formation in educational activity of undergraduate students] [Text] // MSU Vestnik. – Series 14. Psychology. – 1987. – No 2. – P. 20–30.

5 **Erickson, E.** Identichnost' : yunost' i krizis, 2-e izd. [Identity: youth and crisis, 2nd ed.] [Text] – M. : Flinta MPSI, 2006. – 352 p.

6 **Leontiev, A. N.** Psihologicheskie voprosy formirovaniya lichnosti studenta [Psychological issues of student personality formation] [Text] // Psychology at the university. 2003. – No 1–2. – P. 232–241.

7 **Holland, Y. L.** Explorations of a theory of vocational choice [Text] // J. Appl. Psychol. – 1968. – 52 (1).

8 **Kon, I. S.** V poiskah sebya. Lichnost' i eyo samosoznanie [In search of myself. Personality and its self-consciousness] [Text] // M. : Politizdat, 1984. – 336 p.

9 **Yeung, I.** The factors of career self-determination of students of higher education institutions [Text] // Baltic Journal of Career Education and Management. – 2019. – Vol. 7. – No 1. – P. 9–20.

10 **Abakumova, N. N., Borisova, V. A.** Mekhanizmy realizacii i etapy razvitiya Junior Skills kak perspektivnoj programmy rannego professional'nogo samoopredeleniya obuchayushchihnya [Implementation mechanisms and stages of development of Junior Skills as a promising program for early professional self-determination of students] [Text] // Bulletin of Tomsk State University. – 2019. – No 446. – P. 170–177.

Material received on 24.05.23.

*А. А. Қудышева¹, А.А. Мухатаев², Э.С. Пишембаева³, А. Ю. Хаймулдина⁴

¹Оңтүстік Қазақстан мемлекеттік педагогикалық университеті,

Қазақстан Республикасы, Шымкент қ.;

²ҚР ҒЖБМ Жоғары білім беруді дамыту орталығы,

Қазақстан Республикасы, Астана қ.;

^{3,4}Торайғыров университеті,

Қазақстан Республикасы, Павлодар қ.

Материал 24.05.23 баспаға түсті.

НЕГІЗГІ ОРТА БІЛІМ БЕРУ ЖҮЙЕСІНДЕГІ БІЛІМ АЛУШЫЛАРДЫҢ ЕРТЕ КӘСІБИ ӨЗІН-ӨЗІ АНЫҚТАУЫНЫҢ МАЗМҰНЫ МЕН КОМПОНЕНТТЕРІ

Бұл мақалада негізгі орта білім беру жүйесіндегі білім алушылардың ерте кәсіби өзін-өзі анықтауының мазмұны мен компоненттері зерттелді. Кәсіби өзін-өзі анықтауды зерттеудің негізгі бағыттарына – құрылымдық теорияларға, мотивациялық теорияларға, даралық теорияларына жүргізілген теориялық талдау кәсіби өзін-өзі анықтауды мансаптың сәтті және саналы құрылуына әкелетін кезеңдік процесс ретінде анықтауға мүмкіндік берді. Өзін-өзі анықтау процесі мектептің орта буынында жүзеге асырылуы керек екендігі анықталды.

Авторлармен кәсіби ортаның әлеуметтік-экономикалық жағдайларына сәйкес білім алушылардың қажеттіліктерін, уәждерін, мүдделері мен бейімділігін ескере отырып, болашақ кәсіби жолды саналы түрде құруда көрінетін жеке тұлғаны дамыту процесі ретінде ерте кәсіби өзін-өзі анықтаудың анықтамасы ұсынылды.

Ерте кәсіби өзін-өзі анықтау құрылымын (оның компоненттерін) анықтау мақсатында біз Google-нысаны арқылы Павлодар облысының жалпы білім беретін мектептерінің білім алушылары арасында онлайн-сауалнама жүргіздік. Сауалнамаға 7–9 сыныптардың 2968 білім алушысы қатысты, гендерлік белгісі ескерілмеді.

Алынған нәтижелер негізінде ерте кәсіби өзін-өзі анықтаудың компоненттері атап өтілді: мотивациялық-құндылық компоненті (жеке қызығушылық, жалақы), рефлексивті-бағалау компоненті (бейімділік, қабілет), әлеуметтік компонент (ата-аналар, мұғалімдер, достар, сыныптастар, кәсіптің танымалдығы).

Осылайша, ерте кәсіби өзін-өзі анықтаудың аталған компоненттері тікелей өзара байланыста және өзара толықтыруда

болуы керек, нәтижесінде саналы, шынайы, қалаған таңдау мен жеке және кәсіби дамудың келесі іс-шаралар жоспары пайда болады.

Кілтті сөздер: ерте кәсіби таныту, мотивациялық-құндылық компоненті, рефлексивті-бағалау компоненті, әлеуметтік компонент, негізгі орта білім, білім алушылар.

*А. А. Кудышева¹, А. А. Мухатаев², Э. С. Пиембаева³, А. Ю. Хаймулдина⁴

¹Южно-Казахстанский государственный педагогический университет, Республика Казахстан, г. Шымкент;

²Национальный центр развития высшего образования МНВО РК, Республика Казахстан, г. Астана;

^{3,4}Торайғыров университет,

Республика Казахстан, г. Павлодар.

Материал поступил в редакцию 24.05.23.

СОДЕРЖАНИЕ И КОМПОНЕНТЫ РАННЕГО ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО САМООПРЕДЕЛЕНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ В СИСТЕМЕ ОСНОВНОГО СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

В данной статье были изучены содержание и компоненты раннего профессионального самоопределения обучающихся в системе основного среднего образования. Проведенный теоретический анализ основных направлений изучения профессионального самоопределения – структурных теорий, мотивационных теорий, теорий индивидуальности – позволил определить профессиональное самоопределение как поэтапный процесс, ведущий к успешному и осознанному построению карьеры. Было выявлено, что процесс самоопределения должен осуществляться в среднем звене школы.

Авторами было предложено определение раннего профессионального самоопределения как процесса развития личности, выражающегося в сознательном построении будущего профессионального пути с учетом потребностей, мотивов, интересов и склонностей обучающихся, в соответствии с социально-экономическими условиями профессиональной среды.

С целью определения структуры раннего профессионального самоопределения (его компонентов), нами был проведен онлайн-опрос среди обучающихся общеобразовательных школ Павлодарской области

с помощью Google-формы. В опросе приняли участие 2968 обучающихся 7–9 классов, гендерный признак не учитывался.

На основе полученных результатов были выделены компоненты раннего профессионального самоопределения: мотивационно-ценностный компонент (личный интерес, заработная плата), рефлексивно-оценочный компонент (склонности, способности), социальный компонент (родители, учителя, друзья, одноклассники, популярность профессии).

Таким образом, указанные компоненты раннего профессионального самоопределения должны находиться в непосредственной взаимосвязи и взаимодополнении, результатом чего станет осознанный, реалистичный, желаемый выбор и план ближайших действий по личностному и профессиональному развитию.

Ключевые слова: раннее профессиональное самоопределение, мотивационно-ценностный компонент, рефлексивно-оценочный компонент, социальный компонент, основное среднее образование, обучающиеся.

Теруге 24.05.2023 ж. жіберілді. Басуға 30.06.2023 ж. қол қойылды.

Электронды баспа

7,53 Мб RAM

Шартты баспа табағы 24,7.

Таралымы 300 дана. Бағасы келісім бойынша.

Компьютерде беттеген З. С. Исақова

Корректорлар: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Тапсырыс № 4083

Сдано в набор 24.05.2023 г. Подписано в печать 30.06.2023 г.

Электронное издание

7,53Мб RAM

Усл.п.л. 24,7. Тираж 300 экз. Цена договорная.

Компьютерная верстка З. С. Исақова

Корректоры: А. Р. Омарова, Д. А. Кожас

Заказ № 4083

«Toraighyrov University» баспасынан басылып шығарылған

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

«Toraighyrov University» баспасы

Торайғыров университеті

140008, Павлодар қ., Ломов к., 64, 137 каб.

8 (7182) 67-36-69

e-mail: kereku@tou.edu.kz

www.vestnik-pedagogic.tou.edu.kz